

Historia de mis miedos y desprecios

© Ernesto Katzenstein

ISBN: 978-9915-656-16-8

Colección
DEVUELO 6

Abril 2021
Montevideo - Uruguay

Diseño: maca
Puesta en página: Marcia Parodi

Historia de mis miedos
y desprecios

Ernesto Katzenstein

DEVUELO

Levi Weinberg hade inga egna minnen från första världskriget. Men han mindes sin fars ord mycket tydligt: ”Alla skyndade till kriget, som Pauls klass i ‹På västfronten ingen nytt›, men ingen visste varför. ‹Rädda det hotade fosterlandet›, upprepade alla som papegojor.”

Weinberg var inte kommunist eller anarkist, men hade från sin far ärvt en viss respekt för dem eftersom de hade motsatt sig kriget.

När skyltarna “Die Juden sind unser Unglück” (Judarna är vår olycka) blev allt vanligare anade han att det inte skulle finnas plats för honom i Tyskland.

Han hamnade i Montevideo där han tillsammans med judiska vänner skakande följde nyheterna från Tyskland och Europa. Weinberg avskydde de enkla förklaringarna. Han blev upprörd på folk som trodde att det handlade om att byta sida och i stället för hakkorset krama den engelska eller den sovjetiska flaggan.

Långt senare deltog hans son i demonstrationerna mot den alltmer auktoritära regeringen i Uruguay. En dag spred sig budskapet att hänga flaggor i fönster som en protest. Grabben gjorde sin plikt. När fadern kom hem från arbetet kallade han sin son till sig och sa på skarpen:

”Inga flaggor i mitt hem! Ta ner den nu.”

Sonen försvarade sig och förklarade att det var en protest mot polisvåldet och regeringens brutalitet.

”Lyssna noga nu”, sa Weinberg till sonen. ”Det finns inte en bit jord på denna planet som är mer värd än någon annan. Inte heller någon färgkombination som är fagrare än andra. Nationalismen, min son, betyder krig. Glöm aldrig det. Ta bort flaggan med detsamma!”

Återberättad av Levi Weinbergs son i Montevideo 2013

Egypten

Efter tjugofem års frånvaro åkte Dicky till sitt födelseland Egypten i oktober 1894. Fartyget närmade sig Alexandria. Han visste mycket väl att hans minnen inte var hans egna, utan hans brors Enrique som var sju år när fadern tog dem till Kassel för att bo med Onkel Albert och Tante Johanna. Han var väl medveten att det var vanskligt men försökte ändå, när fartyget närmade sig kusten, känna igen någon av byggnaderna i stadssiluetten. Vad visste han om Alexandria? Under sina besök i Kassel brukade hans far berätta om denna stad fylld av liv, där människor från alla europeiska länder levde sida vid sida med greker, turkar och lokalbefolkningen. På gatorna hörde man alla möjliga språk. På teater, restauranger, kaféer och de frekventa salongerna diskuterade man vad som hände i Europa, sista kriget, Egyptens problem och svårigheter, intrigerna i Khedives (vicekonungen) hov, vilka projekt som framskred. Men även nykomlingarna, nybildade par och lokala skvaller, emellanåt verkligen pikanta, när det uppdagades att de frekventa resor till Kairo som en kapten i den brittiska armén eller en handelsman gjorde inte hade med arbetet att göra, utan med en enkel lokal flicka.

Alexandrias invånare var stolta över sin stad, som, enligt Simon, såg ut mer som en italiensk stad än en orientalisk. De njöt av det enorma privilegiet av inte tvingas delta i militärtjänsten eller i tvångsarbetet, *la corvée*.

Det fanns inte tid att ägna sig åt minnena. En droska tog honom till stationen Misr och han polleterade kistan. Sedan gick han ut för att beundra den magnifika fasaden på stationen som hade byggts 1854 inför invigningen av den första järnvägen inte bara i Egypten utan också i Afrika och hela det Osmanska riket. Järnvägen, som gick mellan Alexandria och Kafr el-Zayyat, hade byggts av ingen mindre än Robert Stephenson, lokomotivets far.

Tio år efter att järnvägen och stationen blivit färdiga lämnade Dicky's föräldrar, Simon och Sarah Ellen Liverpool med lilla Enrique i armarna för att bosätta sig i Alexandria. Där skulle George och Ernst, som snart skulle kallas Dicky föddas. Också lilla Arthur Siegmund som överlevde sin mor Sarah Ellens bara några veckor. Dicky lovade sig själv att, så fort hans faders hälsa tillät det, besöka moderns och lillebrors grav.

När han anlände till Simon hus i Kairo, halvsov fadern i en fåtölj. Det hade inte gått så lång tid efter hans sista besök i Kassel, men han såg mycket äldre ut. När han vaknade spred sig ett stort leende i det kära ansiktet:

”Min älskade son! Äntligen kommer du. Jag mår utmärkt som du ser, bara lite äldre”.

Simon var sextioett år. De snälla ögonen behöll den något överlägsna blicken, men det var inte mycket kvar av faderns ridderliga resning. Han var klädd i en snygg bonjour och täckt med en

lätt rutat filt i grönt, rött och blått. Dicky höll på att berätta nyheterna från Tyskland när den engelska doktorn kom in. Han bjöd Dicky att följa med till trädgården.

”Er fars kardiovaskulära bekymmer har förvärrats. Åderförkalkningen, som enligt min och en kollegas åsikt, är orsaken till detta, har tyvärr framskridit och går inte att hejda. Gör honom sällskap men trötta inte ut honom med problem och svårigheter. Särskilt”, sa doktorn och tittade rakt in i Dickys ögon ”... särskilt viktigt är det att ingenjören inte blir upprörd. Ni kommer själv att lösa frågorna i sinom tid. Jag kommer förbi varje dag samma tid. Adjö!”

Två månader senare, tionde januari 1895, somnade Simon in. Huset fylldes med folk. Dicky insåg omedelbart att det var bättre att lämna det praktiska i tjänstefolkets händer. De löste allt smidigt och elegant. Man kunde tro att hela Kairo ville komma för att uttrycka sin sorg. Rabbinen tjtade om Kaddish, vilket inte intresserade Dicky, men han avvärjde försiktigt alla konflikter. Han blev virrig av att skaka händerna med representanter från ambassader, lokala myndigheter, departement, företag, finansmännen, europeiska bankirer och mängder andra som han inte hade en aning vilka de var. Han hälsade de arabiska potentaterna med bugningar och andra exotiska ceremonier. Alla, utan undantag, förklarade att hans far hade varit den mest beundransvärda gentleman de någonsin träffat, den mest kvalificerade ingenjören, den mest ridderliga herre, den mest fromma människan, den mest intelligent person vars närvaro i salongerna alltid var efterfrågad och där han deltog med kvicka och subtila påpekanden. Ja, han var absolut en riktig herre, trogen försvarare av order, moralen, dygden och myndigheterna, de fattigas vän, en man med ett stort givmilt hjärta. Otaliga religiösa inriktningar och språk var representerade bland besökare. Anglikanska briter, tyska lutheraner, franska och italienska katoliker, judar, både sefarder, azkenazer och karaiter. Folk talade engelska, tyska, franska, italienska, ladino och arabiska. En man försökte kommunicera på jiddisch men Dicky gjorde det klart att han var tysk från Hessen och talade tyska. Den forna stormästaren i frimurarlogen Saint John i Alexandria fick honom att le när han berättade hur mycket han ”mindes det första halvåret 1865 när Er fader bestämde sig för att höja logens prestige och värdighet genom att ansluta sig till den.”

Äntligen blev Dicky fri från så mycket ord, så mycket fager klädsel, så mycket medaljer och utmärkelser på stolta bröst, så mycket epåletter, så många eleganta turbaner, så många Pasha. Hälften av araber och en fjärdedel av européer kallade sig Pasha, medan andra titulerade sig sheriff, shejk, bey eller effendi.

”Låt de njuta av sina titlar”, sa Dicky till sig själv, ivrig för att sätta sig in i faders pågående projekt. Själv hade han det lättare att prata med vattnet, mineralerna och metallerna. De talar sina egna språk utan adjektiv, superlativ, överdrifter eller hederstitlar. Ibland skriker de och ibland viskar

de, men de pratar aldrig strunt eller upprepar tomma högfärdiga fraser. Nej, de erbjuder oss viktig information och detaljer som hjälper oss att lösa mänsklighetens problem. Materialen kan hämnas hänsynslöst om man behandlar dem nonchalant, högfärdigt eller oförsiktigt. Den mest sofistikerade drömmen av den bästa ingenjören kraschar om man inte respekterar materialens lagar.

Ingenjör, det var det han var. Som sin far. Inte diplomat, finansman eller excellens. Ingenjör. Som ägnade sig att göra gott genom att förstå naturen.

Dicky satte i gång med att undersöka förutsättningarna för att ta över sin fars byggfirma. Det fanns flera alternativ. I teorin rådde det osmanska och egyptiska rättssystemen men i praktiken bestämde de europeiska ambassaderna bäst de ville och de lokala myndigheterna hade föga intresse att skapa sig svårigheter med utlänningarna. Simons företag arbetade för staten och det var klokt att vara väl informerad för att undvika olägenheter. Han var förberedd på att byråkratins skulle vara värre än i Preussen, men han slogs ändå av ineffektiviteten i den egyptiska förvaltningen. Han förstod snabbt att en pratstund med rätt person och en bra cognac kunde lösa fler knutar än oändliga formella besök på ambassader och departement. Han drömde om att bli involverad i Suezkanalen. Staden Port Said hade byggts för att härbärgera arbetarna och ingenjörerna och var kanalens port vid Medelhavet. Simons företag hade kontrakt på delar av arbetet med dricksvattennätet i Port Said och också i de gigantiska bevattningsprojekten som regeringen hade i södra Egypten.

En vecka senare åkte han till Port Said. Det blev inte lätt att välja sällskap och guide. Han fick flera erbjudanden. Ett par av dem var uppenbart intresserade, andra motiverade av plikt känsla eller för att inte tappa ansiktet ("Han är nog skyldig pappa något" tänkte Dicky). Till slut valde han att resa med den brittiska kaptenen Conelly.

"Utan större svårigheter ska vi nog sy ihop Era och mina resmål och transporter", sa Conelly som sedan några år jobbade med Sir Moncrieff och var mycket välinformerad.

Efter examen i Zurich hade Dicky varit anställd inom den Kejsarliga Järnvägsförvaltningen i Elsass och Lothringen där han hade ansvarat för bygget av järnvägarna mellan Hagenau och Roeschwoog. Han hade varit tvungen att använda all sin kunskap och tekniska talang för att lyckas bygga stabilt i ett område som regelbundet översvämmades av Rhen, i närheten av stationen Schirrheim. Han kände till användningen och svårigheterna med betong under vatten, men han hade inte arbetat med dricksvattennätet. Medan han inspekterade arbeten i Port Said drömde han om den stora tillfredsställelse som han skulle känna den dagen folket på stan hälsade artigt på honom medvetna om att han hade haft ansvar för att förse staden med dricksvattnet.

Det är därför vi finns, ingenjörer. För att barnen till dessa människor ska leva ett bättre liv än sina föräldrar. När han såg fattigdomen mindes han sina kusiner i Kassel som berättade om farbröder och farföräldrar som hade lämnat bakom sig livet som lumphandlare för att bli

skatteindrivare, ett yrke som väckte folkets vrede. Han visste att Onkel Albert skulle ha blivit utom sig om han fick reda på att brorsönerna pratade om sådant. Enligt Albert, hade Katzensteins alltid varit värdiga människor, vilket säkert var sant. För Onkel Albert betydde värdig rik, bildad, förnäm och välklädd och dessa Katzenstein hade inte varit det. Om det eländiga livet i gamla tider då vidskepelse, fattigdom och diskriminering rådde i Eschwege och Kassel var det bättre att inte prata.

Bevattningsarbetena i söder var framskridna. Conelly föreslog att föra över kontraktet till ett brittiskt företag. Han tog fram ett finansiellt arrangemang som Dicky ansåg vara rättvist.

Det mest spännande med resan var besöket vid de gamla ruinerna i Kharga oasen, den största i östra delen av Egyptens öken. Hibis tempel, där historiens tyngd var lika överväldigande som värmen var olidlig. Portaler, pelarna, templets ruiner, allt detta förtrollade Dicky som inte kunde låta bli att beundra konstruktiva detaljer och pelarnas kapital. Det tog en lång stund innan han riktade uppmärksamheten till reliefen med kungarna som förevisade offergåvorna till gudarna.

”Har Ni uppmärksammat att det avbildas sju hundra gudar här?” sa Conelly. ”Den här reliefen är en veritabel katalog av gudomligheter och kulter i olika delar av riket. Det är ett vanligt drag i tempel under den romerska och ptolomeiska perioderna, fast man anser att detta tempel grundades av den store kungen av Persien, Kyrus den Store.”

Dickys intresse nådde sin kulmen när de, efter en kort men tröttsam resa, kom fram till Ayn Manāwir där det fanns flera qanats, som han trodde bara fanns i Persien.

Conelly förklarade att qanats var underjordiska kanaler som förde vatten från en källa till ett samhälle eller odling. Längs hela kanalen finns det regelbundna hål som användes under grävningen för att föra bort materialet, och efteråt för att rensa kanalerna så att inget hindrade vattnet från att rinna från källan till odlingen eller staden.

”Det mest slående är precisionen. Här är avstånden korta, bara några hundratals meter, men några qanats i Persien har underjordiska kanaler på flera kilometer och lutningen är bara två eller tre promille. Många av dem används än idag, inte bara i Persien utan också bland araberna, i Marocko och jag har hört om en i Mexiko. Tekniken togs dit av spanjorerna, som lärde sig från araberna som lärde sig från perserna som möjligen hittade på det själva eller tog det från grannfolken. Man känner inte till ursprunget.”

“Tänkte aldrig Far att åka tillbaka och bosätta sig i Tyskland? Eller England?” frågade Dicky och blev häpen av svaret.

”För att få jobb på den Kejsarliga järnvägsförvaltningen var det en fördel att du kunde svara ”*evangelisch*” när de frågade efter tron, eller hur? Det var väl därför som du lät dig döpas?”

Dicky nickade.

”Far vet att de religiösa ämnena inte håller mig sömnlös. Jag är tillräcklig klar i huvudet för att inte behöva ägna mig åt sagor och fantasier.”

”Häda inte!” sa Simon. ”Det är inte du som ska lära mig teologin. Där ser du. En av de stora fördelarna med att bo här är att ingen frågar dig om din tro. Jag har arbetat med den egyptiska regeringen, med britterna, jag har gjort affärer med fransmän och tyskarna och aldrig har någon brytt sig om annat än att jag skulle uppfylla mina kommersiella åtaganden. Här blomstrar religionerna. Som i Tyskland eller England, men ingen blandar sig med oss européer. Sultanen i sin Höga Porten i Istanbul kallar sig Religionen försvarare, men gör inget för att skydda den. Muslimska sekter florerar överallt och krigar emellanåt med varandra eller med regeringen, som dervischerna i Sudan som följde den där galningen Mahdi som trodde att han var Messias och väntade på att Jesus skulle återvända. Som tur är lever de oftast i fred med judarna, kopterna, katolikerna, grekerna, armenierna, ortodoxa och Gud vet vad. Försök inte att räkna hur många sekter det finns. Bara israeliterna är fler varianter än du skulle kunna fantisera om och jag minnas. Kristna och muhammedaner är ännu mer fruktsamma.”

Simon var tyst en stund och sa sedan:

”Nej, jag fördömer dig inte, min son. Och din bror George, blev han döpt han med?”

”Ja”, suckade Dicky, ”för att kunna arbeta som läkare på militärsjukhus.”

”Ser man på. Måtte allt vara för ert bästa. Här har jag haft intressanta sysselsättningar som har tillåtit mig att finansiera era studier.”

Simon tystnade, ögonlocken föll. Dicky ansåg att det inte var lämpligt med fler frågor. Dagen efter hade Simon varit nedstämd och samtalen mellan dem varit korta. Dicky skulle ha velat fråga varför han inte hade gift om sig, men skulle aldrig ha vågat ställa en så personlig fråga till sin far.

I själva verket hade de samtalat en hel del under de första dagarna trots att dialogerna hade varit osammanhängande och fragmentariska. Simon hoppade från ett ämne till ett annat, ibland blev han så ivrig att Dicky hade blivit orolig med tanke på läkarens varning. Engagemanget verkade ha en positiv effekt, Simon log och berättade entusiastiskt och pratade långa stunder för att sedan somna. När han vaknade kunde han fortsätta i precis samma meningen där samtalet hade stannat eller i någon av de talrika lösa trådändar som konversationen hade lämnat. Eller så tog han upp ett helt nytt ämne.

Simon

När britterna kom 1882, ja, kom är inte det rätta ordet. De fanns här sedan länge. Alla visste att de skulle ta över landet. I Paris och London trätte man om Medelhavet skulle vara en fransk eller en engelsk insjö. Engelsmännen fick som de ville. De tog kontrollen över landet med förevändning att de måste stävja al-Arabis revolt som hotade att skapa ett totalt kaos. Det var inte svårt att sympatisera med al-Arabi. Jag beundrar hans vän Wilfrid Blunts mod, som lyckades hindra att al-Arabi avrättades och i stället blev han utvisad till Ceylon, där banditen finns fortfarande. Kan du föreställa dig att de fattiga bönderna, fellahin, som knappt har tillräckligt för att överleva, måste arbeta månader i offentliga arbeten, långt ifrån sina familjer, under en obeskrivlig misär. Jag har sett det med mina egna ögon: halvnakna bär de på enorma korgar med lera för att rensa bevattningskanalerna. Knappt någon mat och jag förmår inte att beskriva hur de bodde. Det får mig att må illa. Dessa orientaliska despoter! Khediven och hans pascha berikar sig skamlöst, men man måste erkänna att Ismail var en upplyst man som påbörjade många viktiga arbeten. Kanalen framför allt. Hans allians med fransmännen visade sig vara lite värd när krisen brast och den sluge Disraeli lyckades med Rothschilds hjälp lura av dem Kanalbolaget. Stackars Lesseps, som drömde om att bygga kanalen utan att sälja sin själ till storkapitalet. Britterna och deras bankirer tog över kanalen och strax efter hela landet. Khediven betalade en del av sina skulder och fick svälja förödmjukelsen att hans kanal hamnade under utländsk kontroll. Fransmännen fick nöja sig med den tvivelaktiga hedern och trösten att det var de som hade tagit initiativet till och byggt kanalen.

Du ska veta, min son, att jag tycker synd om fransmännen. Tekniskt sett är de mer sofistikerade än britterna. De franska maskinerna har estetiskt värde, medan de engelska är enbart praktiska. I själva verket har engelsmännen rätt. Det viktiga är ju att maskinerna arbetar och är lätta att underhålla.

Stackars fellahin var krossade under skatterna, tvångsarbeten, den korrupta och odugliga administrationen, och var tvungna att sätta sig i skuld hos de grekiska, armeniska och judiska långgivare som berikade sig på deras bekostnad. De var, med all rätt, ursinniga på utlänningarna. Inte på mig, jag har alltid behandlat dem med respekt, men om du visste, min son, hur många lycksökare som kom hit efter den Heliga graal eller De vises sten, eller, mer precist, pengar och äventyr. De kom under skyddet av de berömda och flera århundrade gamla kapitulationer som ger oss rättigheter som väl avvägda är förnuftiga och berättigade för att skydda oss européer i detta land, som inte är vårt.

Levanten är överdrifternas hemland. Har du hört om kristna som emigrerat och grundat kolonierna i Jerusalem, med syfte att konvertera judarna som bor där för att påskynda Messias återkomst? Eller om ryska fanatiker som reser till Palestina med svepningen i bagaget för att dö i

Jerusalem i tron att resan till paradiset ska bli kortare? Skändligt! Okunniga är de. De förstår inte de Heliga Skrifterna de åberopar.

Här i Egypten är det ett sammelsurium bland hebréerna. Montefiori vill öppna judiska kolonier i Palestina. Kan du tänka dig att han försökte köpa hela Palestina från Sultanen! Har du hört om intrigerna kring församlingens ledare här i Kairo, Cattai? Håll dig borta från dem. Har du inte sett hans palats? Avundsjuka. Mycket avundsjuka. Tyskarna vill öppna sin egen synagoga. Jag undrar varför. Turkarna har redan en. Jag har hållit mig utanför allt det där. Ärligt talat, jag vet inte vad som är värst, de kristna med sina Quakers, baptister, puritaner och kalvinister, eller hebréerna, karaiterna och rabbinerna som inte kan komma överens om någonting.

Om revolutionären al-Arabi hade segrat skulle han ha kastat ut alla européer. Engelsmännen hade rätt. Det hade blivit ett kaos utan like. Jag fick ont i själen när jag hörde att britterna bombade Alexandria, men jag förstod att det var rätt att göra det. Den brutala plundringen och hänsynslösa dödandet av greker och européer gick över alla gränser när stadens styret flydde undan al-Arabi. Och nu kommer europeiska turister för att beundra pyramiderna och antika ruiner. Rollerna är uppochnervända, eller hur? Idag är bankirerna hebréerna, här och i Storbritannien. Har du tänk vad som skulle ha hänt om Moses hade stannat kvar här i Egypten? Man vad är det för dumheter jag säger?

Krisen slog till när Nordamerika återtog produktionen av bomull efter inbördeskriget. Priserna föll som ett lod. Det hände strax efter att din saliga mor och jag hade bosatt oss i detta välsignade och olyckliga land. Vad kunde engelsmännen ha gjort? De kunde inte tillåta att kaoset spred sig. Kaos rådde hur som helst 1883 när koleraepidemin bröt ut. Stanken var olidlig och för få bort den brände man tunnor med tjära och svavel. Kan du tänka dig! Sedan kom Koch och fransmännen och fann bacillen. Kairo har alltid luktat illa. Som tur är har vi rinnande vatten och avlopp från The Cairo Water Company, men det är skamligt att så mycket folk bor bland lort och avskräde, utan avlopp, utan något. Moskéerna... vet du hur det många finns i Kairo? Nästan fyrahundra. Tur är det! För de flesta Kairobor är det det enda ställe där de har tillgång till latriner, färskt vatten och bad. Fast några moskéer är i sådant tillstånd...

Vet du vem som har varit här? Den store författaren Mark Twain. Hade jag inte nämnt det? Samma år som du föddes, 1867. Han var med i ett turist sällskap av amerikaner, som han. Där står hans bok om resan. Han var några få dagar i Alexandria och Kairo. Det räckte för honom att bilda sig en fullständig bild av verkligheten. Och givetvis en åsikt som är detsamma som Sir Evelyn Baring, guvernören eller British Consul-General of Egypt, om du vill ha hans officiella titel. Snälla, räck mig den där boken. Få se... så tycker Sir Baring...

Simon läste på engelska:

”Egypten har invånare, men det finns ingen egyptisk nation. Det ser man med all tydlighet i Kairo. Där träffar du en mosaik av folk i alla färger: bonden, beduinen, den koptiska sekreteraren, den turkiska-egyptiska paschan, den syriska ockraren, en shejk eller en religiös gestalt från al-Azhar teologiska universitet, en jude, en vinterturist, någon levantinsk människa svårt att placera, den grekiska handelsmannen, för att inte nämna armenier, sudaneser, malteser, mestiser av alla det slag och till slut, européer.”

Som du själv förstår, älskade Dicky, Kairo är, för Sir Baring, endast stället där han har sitt kontor, sin förvaltning, platsen för finanserna, handeln och turismen. Inget mer, en stad utan själ, utan karaktär, utan egenskaper. Det är tur att han tycker annat om Alexandria som är, enligt honom, en europeisk stad. Jag instämmer. Lyssna, han säger också: ”Kairo är en labyrint av antika ruiner och moderna kaféer, den döende Mecca och Rue de Rivoli som inte förmår att födas.”

Lätt att säga för guvernören. De högsta tjänstemännen i förvaltningen är utlänningar. Om du visste de löner som de inbringar. Inte ens Lord Chancellor i London har så hög lön. De argumenterar att det är svårt att få folk att komma hit till Egypten och därför måste man betala. För att inte tala om The Mixed Courts of Egypt. Det här landet har fyllts med européer. Om du visste hur många italienare har hittat hit. Nu när de har en kung i Italien vill de också kunna bestämma här, lite grann åtminstone. Vi tyskar utgör en liten grupp. Ibland låtsas jag att jag är engelsman, och egentligen kom jag hit från England, så det är också sant.

Twains bok är intressant, men jag gillade den inte. Enligt honom är det bara Nordamerika som är värdefullt. Han hittade knapp något av intresse i södra Europa och ännu mindre i den östra och södra kusten av Medelhavet. Bara övergivenhet, tomhet och tristess. Ja, det finns mycket av det. Men hur mycket mer finns inte i detta land som lärde sig att behärska Nilens vatten och tog jordbruket till sådana höjder, som ingen annan. Kanske Indien, eller Kina, vad jag har hört av britterna. Den här mannen har ingen respekt för andra riter eller tro, vare sig kristna, israeliter eller muhammedaner. Jag vill inte fantisera om vad han skulle säga om de indiska och kinesiska religionerna. Boken är välskriven, kan rekommendera den. Och författaren är modig vad gäller den brittiska kolonialismen som han kritiserar hårt. Fast jag förstår inte varför. Till syvende och sist, Nordamerika är just detta, en brittisk koloni.

tom sida

Vilken framtid?

Besöken hos kusinerna och mostrarna blev alltmer sällsynta. Dicky hade mycket att göra i sitt arbete och de var djupt försjunkna i sina bekymmer, så olika hans egna. Han kände sig ensam, vilket inte var så illa. Då hade han tid att fördjupa sig i de filosofiska frågorna som passionerade honom. Han läste mycket.

Hans vän kapten Conelly, hade visat sig vara en stor beundrare av Zarathustra och nu passade Dicky på att läsa Nietzsche. Tanken om Guds död var intressant men han visste mycket väl att för nittionio och en halv procent av människorna, åtnjöt gudarna utmärkt hälsa, oavsett om gudar var förfädernas andar, något väsen boende uppe i himlen eller i jordens innandöme, pengar eller de egna rädslorna. Han mindes samtalen med Conelly. Han uppskattade kaptenen för sina kunskaper och humor, trots att han hade det där högtidliga sättet att prata så typiskt för britterna som inte är adlade och som inte önskar något högre i livet än att få kungens dubbning och därefter kunna skriva Sir framför sitt namn.

”Monoteismen är Zarathustras uppfinning, redan för fyra tusen år sedan”, hade Conelly sagt. ”Om det har jag inga tvivel. Med Kyros spred sig monoteismen i Levanten och det var i Babylonien som judarna fick in den i sin kulturella värld. De valde Jahve som högsta Gud och kastade bort Jahves fru Ashera och alla andra gudar som de hade dyrkat ditintills och till vilka de offrade gåvor, förmodligen också mänskliga offer.”

”Vad är det ni säger?!” hade Dicky utbrustit, sårad som den jude han inte längre var. Han visste inte mycket om Torah, Talmud eller profeterna. Ändå fanns hos honom den där fernissa som vi alla bär på och som sätter strikta gränser på vad som är möjligt att tänka och särskilt säga.

”Min vän”, hade Conelly sagt med överlägsen ton som om han pratade med ett barn. ”Varför tror ni att Abraham gick med på att offra sin son och Jahve stoppade hans hand i sista sekund? Tycker inte Ni att det är en vacker saga för att tala om för folket att det inte längre är tillåtet med mänskliga offer?”

Och sedan fortsatt som en magister i katedern:

”Folken antar den religion som kungarna bestämmer. Några få kan vända sig emot och göra motstånd men det är ovanligt. Tror ni att den fattiga bonden som knappt har mat till sin familj bryr sig så mycket om kungen bestämmer att nu heter guden inte Baal eller Ashera utan Ahura Mazda eller Jahve? Käre vän, var inte så blåögd. Monoteismen har att göra med ett samhälle som är bättre uppstyrt, mer enhetligt, vilket tillåter och är resultatet av förnuftets framskridande. Den lugna eftertanken leder, oundvikligt, till bättre förståelse av naturfenomen som tidigare förklarades med vidskepelse och andarna. Monoteismen, min gode vän, det är ingenting annat än förnuftets seger. Ledarna anser att människorna är så enfaldiga och okunniga att man måste erbjuda dem en högre

makt, en Gud, till vilken de underkastar sig. Jag är agnostiker. Om Gud kan vi ingenting veta, men det är bättre att leva i enlighet med de lagar som den enda möjliga Guden, det vill säga, en rationell Gud, skulle utfärda. Tror ni inte det? Vi är mycket få, min gode vän, som besitter det stora privilegiet att vara så klarsynta och så rationella att vi kan ta totalt ansvar för våra liv. Vi rationella människor behöver inte fantasifulla bilder för att förstå elände, ondskan och mänsklig misär. Vi kommer aldrig att veta om det finns en Skapare, men låt oss leva som om han fanns. En sak bara, befria mig från så mycket riter, ceremonier och krumbukter.”

Dicky hade lyssnat och nickat trots att han var inte alls övertygad om att rationalitet och monoteismen hade så mycket med varandra att göra. De gamla egyptierna som lärde sig att tämja Nilen och fick öknens blommar var polyteister. De dyrkade till och med djur, hundar, katter, hyenor, skalbaggar. Grekerna hade uppfunnit filosofin, demokratin, republiken, utvecklat matematiken, talets konst, litteratur, ja, allt. Och deras värld hade varit fylld med gudar, lika grymma och godtyckliga som människorna, vilket bekräftade att bibelns författare i en stund av förvirring hade blandat ihop sina ord och i stället för att skriva som han hade tänkt: ”Och människorna sa: Vi ska skapa gudarna till vår avbild”, blev det tvärtom.

Han fick också hejda sig för att inte fråga kaptenen varför han hade gått med i frimurarna om han så mycket föraktade riterna och ceremonierna, vilket, Dicky trodde var det viktigaste i logerna.

Dicky var passionerad av förhållandet mellan materien och den mänskliga själen. Låt gudarna underhålla varandra, jag förlitar mig på förnuftet och vetenskapen, tänkte han. Någon gång frågade han sig hur mycket det hade påverkat honom att synagogan i Kassel var styrd av liberaler och reformerta som föraktade den dunkla tron som ortodoxa rabbiner hade, instängda i sina kabbalistiska och vidskepliga fantasier. Hans far, liksom Onkel Albert och Tante Johanna, skrattade åt polackerna och ryssarna som de kallade ”jiddisch”:

“De är fattiga, okunniga, uppfyllda av sin offerroll som förföljda. De har insupit de kristnas fördomar om judarna. Man skulle tro att de inte har några muskler i nacken. De går alltid med sänkt huvud. De tror att de lever i Moses tid, lidande under egyptiernas ok och Sinais olidliga värme”, kunde de föraktfullt säga.

Kollegen Delleaux, en fransk ingenjör, initierade honom i Bergsons och Poincarés vetenskapliga arbeten. Han nämnde doktor Pierre Bonnier, som undersökte hur ljudvibrationer påverkar balanssinnet och det delikata samspelet mellan psykologin och den mänskliga kroppen. Delleaux var fascinerad av buddismen och trodde sig funnit i denna religion utan gud intressanta tankar för att förstå samverkan mellan materien och det andliga välståndet. Många kvällar gick de längs

Regent Canal och samtalade om de olika inriktningar av buddismen som Delleaux verkade känna till i detalj.

”Ser ni inte en motsättning i att buddisterna som framhäver asketism och återhållsamhet och vill leva ett enkelt liv har så stora tempel fyllda med rikedom och guld i de bergstrakter där livet måste vara mycket hårt för vanligt folk?” frågade Dicky men Delleaux avfärdade frågan.

”Döm inte Buddismen efter munkarna. Varje religion är större än sina utövare”, sa han.

Hans roll i projektet i London närmade sig sitt slut. Hans chefer erbjöd honom att ta det tekniska ansvaret för ett järnvägsprojekt i Mexiko. Han visste ingenting om detta land, förutom att de hade förlorat ett krig mot Nordamerika. Han hittade ett foto av diktatorn Porfirio Diaz, så likt Bismarck att han trodde att man hade tagit fel. Ingenjör Sanders, en mycket berest kollega, uppmuntrade honom:

”Ni kommer att stortrivas. Mexicanerna är lata, verkligen lata, men Ni kommer att lära Er att hantera dem. Det är varmt i huvudstaden, men inte olidligt. Ni kommer att leva som en prins med många tjänare.”

”Projektet är i Tehuantepec”, sa Dicky.

”Ah! Södern. Yucatan? Det är något helt annat. Djungel, mygg, sjukdomar. Tänk på Lesseps stora misslyckande i Panama. Där finns vilda indianer, väldigt olika de lugna mexikaner som nöjer sig med tortillas y frijolitos (majsplättor och bönor)”.

Dicky reste till Köln. Det räckte med Annys blick för att förstå att hon inte gillade projektet i Mexiko. George hämtade de fotografier som Enrique hade skickat från Buenos Aires och påminde om broders berättelser som målade upp en modern europeisk stad.

”I Buenos Aires finns det inga barbariska indianer eller olidligt värme, inga farliga ormar eller myggmoln som förmedlar dödliga sjukdomar”, sa George.

”Dicky, Dicky”, sa Anny. ”Vi kommer att sakna dig! Ingen har vi kvar här!”

”Ja, ja”, sa George. ”Eftersom du redan fått smaken för resor, åk till Argentina och hälsa på Enrique. Om du inte gillar det, fortsätter du till Australien eller Indien som är de enda resmål som du har kvar. Kära Anny, bli inte sentimental. Du ska se att snart är han här igen, upptagen med att bygga broar, tunnlar och järnvägar. Det vore bättre att du ägnade din energi åt att finna en lämplig hustru åt Dicky. Själv är han alltför lat.”

”Det där var inte roligt”, muttrade Dicky.

”Jag undrar varför är det du som i familjen har tagit rollen som den vandrande juden”, sa George oberörd.

”Du borde hälsa på kusinerna i London”, sa Dicky. ”Hälften israeliter, hälften kristna. De flesta tror inte på något annat än pengar och ändå tar de frågorna på största allvar. Och du ska veta att jag absolut inte är någon vandrande jude.”

George reste sig och hämtade en flaska fin cognac: ”Låt oss skåla för den nya sydamerikanen!”

”Jag har inte fattat något beslut än!” mumlade Dicky mellan tänderna.

Utan att verkligen förstå hur var Dicky några dagar senare på ”Hamburg-Amerika Linie”s kontor i Köln med resehandlingar för att gå ombord på fartyget ”Cap Verde” den 19 mars 1902 med destinationen Río de la Plata. Fartyget skulle stanna i Cherbourg och Vigo.

När Dicky äntrade landgången tänkte han på avskedet i Köln. Anny grät tyst och Bimbo höll sig krampaktigt till honom och snörvlade ”Åk inte, farbror Dicky, snälla. Kom snart tillbaka.”

”Så, så”, sa George och försökte lossa pojkens armar från Dickys hals medan tåget visslade. ”Han är snart tillbaka här.”

Dicky reste i en acceptabel hytt i första klassen. Totalt var det tretton passagerare. Bara två av dem var gifta, en man och en kvinna. De andra var män mellan 19 och 35 år gamla. Hälften bodde i Buenos Aires och de flesta andra reste med samma tanke som han: testa livet på andra sidan ekvatorn och Atlanten. Dicky ägnade mycket tid åt att lära sig spanska och insåg snart att engelska låg så att säga mitt emellan tyska och spanska vilket blev en ovärderlig insikt. På kvällarna praktiserade han det som han hade lärt sig under dagen med Hans Meyer, som var i hans ålder, och den unge Martin Tornquist, som båda bodde i Buenos Aires, medan de spelade schack, samtalade och promenerade på däckets när vädret tillät det.

Den här resan var helt annorlunda än den han hade gjort till Egypten, som inte låg så långt borta och som var ett land till vilket han kunde relatera från barndomen. Han hade nyligen besökt de länderna där han hade sina rötter. I Egypten två gravstenar som gjorde honom ledsen med tanke på deras ensamhet. I England kusiner och morbröder som var mycket brittiska. Dicky hade frågat sina släktingar om sin mors farmor och mormor. De hade blivit överraskade, det hade de aldrig tänkt på.

tom sida

Norge i Argentina - Konsuler och sjömän

När Pedro Ebbekes svåger Manne Billberg dog 1866 efterträddes han av norrmannen Wilhelm Christophersen. Wilhelm lockade sina bröder att komma till ”det här landet som erbjuder stora möjligheter”. Den mest framgångsrika av dem blev Don Pedro Christophersen som etablerade sig som redare i Buenos Aires och Montevideo. Han utvecklade den lokala sjöfarten och var ledare för handelskammaren och börser. Han gifte sig med ett barnbarn till ledaren i den första självständiga argentinska regeringen 1810, blev änkling och gifte sig med ett annat barnbarn till en president. Äktenskapen gjorde don Pedro till en förmögen jordägare och turen gjorde sitt också. År 1900 vann han nationallotteriets stora pris på en miljon pesos. Han var en generös man som hjälpte sina landsmän och tog initiativ till grundande av Norske Kirke och andra norska föreningar i Buenos Aires.

De flesta norrmän i Buenos Aires var inte distingerade herrar som gifte sig med forna presidenters barnbarn, utan fattiga sjömän som deserterade från sina fartyg och som var på väg någon annanstans. Hamnkvartieren i La Boca var ökända bland norrmännen, som kallade Buenos Aires den ”verste byen i verden”, vars pubar i hamnen, bland andra Casa Colorada, Bar Noruego eller Cafe Nordkap, var knappt förklädda bordeller som kunde bli en dödlig fälla. En sjöman berättar:

”Om man ikke her ble full nok på egen hånd, kunne innehaverne finne på å blande sovemiddel i vinet eller ølet. Sjøfolkene ble strippet for eiendeler og deretter shanghaiet til hvilket som helst skip på havnen som hadde vansker med å skaffe mannskap på andre måter. Sovvemiddelet var så kraftig at sjøfolkene ikke våknet opp igjen før skipet var langt utpå havet, og de ikke hadde noe annet valg enn å jobbe for føden.” (Om man inte söp sig full på egen hand, blandade krögaren något i vinet eller ölen. Sjömännens tillhörigheter blev stulna och de togs till fartyg som hade det svårt att skaffa sig besättning på annat sätt. Drogerna var så starka att sjömännen vaknade inte förrän fartyget var långt ifrån hamnen och hade då inget annat val än att jobba för maten).

Det handlade om organiserad människohandel. Några ”agenter” som Tommy Moore, Big Fred, Danskepitten eller Thomsen behandlade sjömän, särskilt de yngsta, som handelsvaror och genom ocker och bedrägerier tog deras lön eller sålde dem till hänsynslösa kaptener eller fabriker och verkstäder i staden.

Med vissa undantag drog inte norrmännen sina vänner och släktingar till Sydamerika, snarare tvärtom. Många sökte sig till andra horisonter och varnade för att emigrera dit. Ändå blev begreppet ”Patagonien” något mystiskt i Norge under andra halvan av 1850-talet. Man smidde planer på att bygga självständiga kolonier som skulle följa norsk lag och seder i Punta Arenas och Chiloé i Chile medan andra drömde om anarkistiska och kommunistiska utopier.

Norge och Sverige hade producerat fler ingenjörer än den lokala marknaden kunde absorbera och därför fanns många skandinaver i gruv och infrastrukturprojekt i regionen. De hade familjen med sig och levde i små kolonier, som följde hemlandets seder. Ungkarlarna hoppades samla ett kapital för att kunna gifta sig.

Den argentinska regeringen hade ärvt från den spanska kolonialförvaltningen ett instrument för att bekämpa tiggeri och lösdriveri på landet, ”*Papeleta de conchabo*”, ett anställningsbevis som gårdsägaren eller annan arbetsgivare utfärdade. Den som saknade beviset tvångsrekryterades till offentliga arbeten eller till att bli soldat. Det svensk-norska konsulatet förde mellan 1848 och 1887 register på dessa intyg för att kunna assistera landsmän. Det fanns 193 bevis för norrmän, av dessa var 102 sjömän, kaptener eller hamnarbetare, 33 ospecificerade arbetare, tjugo hantverkare, de flesta snickare, elva handelsmän, nio jordbrukare och fem ingenjörer. Norrmännen ägnade sig huvudsakligen åt sjöfart, valfiske, gruvor, järnvägsbygge, meteorologi, hydrologi, jordbruk, produktion av gatsten och handel med klippfisk, *bacalao*, och kaffe från Brasilien. Den norska *bacalao* var inte så eftertraktad i Buenos Aires där man föredrog den skotska, kanske för att fartygen kom lastade med den omtyckta och eftertraktade whiskyn.

tom sida

Jag finner ingen tröst

När syster María Piedad i klostret Casa de Nuestra Señora del Sagrado Corazón (Den Heliga Hjärtats Vår Frus Hem) i Buenos Aires fick reda på att Nena hade gift sig, skrev hon bedrövad: "Jag finner ingen tröst för att ha förlorat Er. Jag kommer inte att kunna sy ihop Er nunnedräkt."

Nena behöll brevet som ett vittne till hennes mest intima önskan, frustrerad av livets olyckliga omständigheter. I samtal med sin biktader gav hon uttryck för hennes vånda och ånger för att inte ha följt Herrens kall.

"Tänk inte så, min dotter", sa prästen. "Om Gud har begåvad Er med en son måste Ni inse att Han har ett syfte. Tänk vilken glädje det kan bli den dagen sonen lägger i era läppar Vår Herres kropp, oblaten av honom själv i den Heliga Mässan konsekreterad."

"Tror ni verkligen det, Pater? Kan Gud vara så generös mot mig?"

Samtalet skänkte henne en djup stillhet, en inre frid flätad med hoppet att prästens ord skulle besannas så att hennes ungdomsdröm ändå kunde gå i uppfyllelse om än i en annan form.

"Tänk att jag kommer att få Nattvarden ur min sons hand!"

Nena frågade Dicky om han avsåg att prata tyska med pojken, som Enrique, Onkel Martin Meyer och andra tyska familjer i Buenos Aires. Dicky hade inte tänkt på det. Kriget som hade tagit sin gudsons liv fick honom att känna sig närmare George och Anny. Han tänkte mycket på Tyskland, men han tvekade. Han hade många vänner, båda tyskar och criollos. Bland de tyska familjerna här i Montevideo var inte lika vanligt som i Argentina att de pratade tyska hemma.

De tittade runt efter ett lämpligt hus att köpa. En eftermiddag blev de helt tagna av den enastående glasmålningen på takfönstret i den stora salen på ett hus på calle Barreiro 115. Formidabel! skrek Dicky. Den höga ytterdörren i massivt trä var dubbelsidig. Tamburen ledde genom fem breda steg av marmor till ytterligare en glasad dörr. Salen var säkert fem gånger sex meter och takfönstret i mitten minst två gånger två och en halv. På den ena långsidan en elegant snidad öppen spis. Bredvid salen en matsal som vette mot en trädgård som Dicky uppskattade till cirka etthundra kvadratmeter. Det fanns två stora rum mot gatan och tre rum i linje och sedan badrum och kök. Nena tyckte mycket om huset och Dicky satte igång att fundera på möjliga reformer och ombyggnader, bland annat en ny toalett.

Kände Dicky ett styng i sin stolthet som var varken stor eller liten, när han skrev under köpehandlingarna? Hans bidrag till köpet hade begränsat sig till att besiktiga huset ur tekniskt synpunkt och skriva under avtalet. Några år senare, också med pengar från Nenas arv, köpte de ett flerfamiljshus på calle Galicia, som gav ett tillskott till familjens ekonomi. Återigen blev hans roll att skriva under.

Nena lärde känna advokaten Regules och hans fru Coco som blev hennes vännina. Coco berättade senare att när de var nyinflyttade undrade grannfruarna ”Vem är den där snobbiga flicka från Buenos Aires? Vem tror hon att hon är?”

Undan för undan hittade Nena vänninor i Montevideo, katolska familjer, bildat folk, fruar till advokater, läkare och professorer. Tyskarna som de umgicks med var välsituerade men inte en del av den lokala eliten på samma sätt som i Buenos Aires. De allra flesta var dessutom protestanter och, trots det, anständigt folk. Nena visste att hon var på något sätt besläktad med den berömda uruguayanske intellektuell José Enrique Rodó. Hon lärde känna författarens systrar som efter broderns död i Italien 1917, gav henne i present ett litet skrivbord som hade hört till honom och som hon visade stolt.

Nena hade inte reflekterat så mycket över faktum att hon skulle bosätta sig i den rebelliska Provincia Oriental (Uruguay). Nationalhjälten här var inte en distingerad officer som San Martín, fader till den argentinska nationen, utan Artigas, en hövding lika obildad som alla andra hövdingar som hade härjat i provinserna, som hatade Buenos Aires och som Sarmiento så briljant hade brännmärkt i sin bok ”Civilisation eller barbariet”. Ett århundrade tidigare hade denne Artigas lett en armé av indianer och gauchos som hade orsakat stor skada till nationen.

Som om det inte vore nog, styrdes Uruguay numera av ett gäng ateister, frimurare, liberaler och socialister, som med nöje skulle ha ätit en präst till frukosten, en nunna till lunchen och en grillad biskop till middagen. Deras ledare, den rabiante antiklerikal José Batlle y Ordóñez, som de kallade don Pepe, hade tvingat fram separationen mellan kyrkan och staten, bytt namn på julen som numera kallades för ”Familjens dag” och på Jungfru Marias Obefläckade Avlelsen dag den 8 de december som hade blivit ”Playas dag”. Till och med tillåtits skilsmässa. Staten erkände endast civila äktenskap.

Nena hade en enda politisk idé: katolikerna måste försvara den katolska kyrkan och dess rätta lära som borde vägleda regeringarna. Som tur var, var katolikerna väl organiserade i det här olyckliga land. Det fanns ett katolskt parti, en katolsk dagstidning, ett katolskt sjukhus, en katolsk bank och mängder katolska skolor som kunde hjälpligt motverka den statliga ateismen. Hon lärde sig att navigera och skaffa bekanta i alla de katolska institutionerna. Hon lyckades få in på den katolska dagstidning ett foto av sin treåriga Bubi med texten: ”I trygg väntan på framtidens utmaningar”. Hon kom mycket nära nunnorna i Sankta Teresas order och jesuitprästerna i den välrenommerad skola Colegio Seminario. Dit skickade hon Bubi för att förbereda sig för Första Nattvarden när han var sex år. Pojken gick första klassen i Sankta Teresas skola, men fick påssjuka

och avslutade inte året. Av rädsla för sjukdomar fick han i stället undervisning hemma under ett par år. Senare kom han in i Colegio Seminario.

Till Dickys besvikelse gick inte Nena med på att skicka Bubi till tyska skolan i Montevideo av rädsla för att han skulle bli protestant.

År 1923, när Bubi var sju år gammal, fick Nena en till pojke. Bebisen växte sig frisk men Nena kunde aldrig glömma bort tvillingarna och skyddade barnet mot smitta och andra faror på alla upptänkliga sätt.

tom sida

Tyska klubben

För några år sedan hade Dicky ironiskt skämtat om ”der schöne Adolf” (vackre Adolf), den lilla löjliga österrikiska korpralen som uppträdde som en besatt, skrek fasligt och fixade till frisyren var tredje minut.

Nu var det slut med skämten. Adolf Hitler hade blivit Rikskansler.

Strax efter fick Dicky en nyhet som lämnade honom förlamad. Han hade inte träffat hoonom personligt, men han visste mycket väl vem han var. Maximilian Plaut, känd som Max, son till hans syssling Henriette Katzenstein och Leopold Plaut. Leopold hade varit en troende och aktiv medlem av synagogan, men sonen hade valt en annan väg. Han levde ett sekulärt liv, assimilerad eller ”emanciperad” som man uttryckte det. Max var en känd advokat som ägnade mycket energi och tid åt att vara juridiskt biträde till människor som attackerades av nationalsocialisterna. Flertal gånger hade han konfronteras med hans kollega Roland Freisler, den nazistiska ledaren i Kassel. Nazisternas lokala tidningen *Hessische Volkswacht* hade valt Max som mål för sina attacker.

Den antijudiska våldet exploderade i Kassel bara två månader efter att Hitler blev utnämnd till Rikskansler. I slutet av mars 1933, grep SA trupper Max Plaut och andra akademiker, jurister och handelsmän och drog dem genom gatorna till värdshuset Burgersäle inne i stan. Där i källaren iscensattes en ”rättegång”. De blev dömda att bli pryglade med gummibatonger. Max blev så illa misshandlat att han dog en vecka senare på sjukhus.

Dicky kunde inte ta in nyheten. Han kände väl till Burgersäle, på Oberen Karlstrasse. Han försökte föreställa sig lokalen fylld av fanatiker som skrek lika galet och rått som deras ledare. Kunde det vara sant att restaurangen hade blivit förvandlat till en tortyrstal där ett gäng vulgära slagskämpar misshandlade politiska motståndare?

På en torg i Kassels centrum hade idioterna satt upp en stängsel med skyltar: ”Koncentrationsläger för olidliga medborgare som handlar i judiska butiker”. Inom stängsel hade man placerat en åsna.

Dicky skrev till sin engelska kollega J. H. Patchet. Han ville höra andra röster, bekräfta att det handlade om en isolerad händelse. Vad visste man i England om det som pågick i Tyskland? Vad hade han hört om behandling av judarna? Patchet svar är från den 14 augusti 1933:

”Pressen skriver lite om Herr Hitler. Jag fick Manchester Guardian fram till för en månad sedan och de hade hemlig information om ohyggligheter som begicks mot judarna. Tidningen blev portförbjudit i Tyskland... Det är mycket svårt att veta vad som händer i Tyskland. Allt hålls så hemligt.”